

7. Lønns- og konsumprisutviklingen

Lønn for utført arbeid er den viktigste inntektskilden for de aller fleste i Norge. Lønnsutviklingen har derfor stor betydning for enkeltpersoners og husholdningers inntekt og levekår. Konsumprisindeksen (KPI) beskriver den månedlige prisutviklingen for varer og tjenester for en gjennomsnittshusholdning i Norge. Den prosentvise endringen i konsumprisindeksen er et mål for inflasjonen. Svak konjunkturutvikling ga en markert nedgang i lønnsveksten i 2009. Også inflasjonen falt markert.

7.1. Lønnsutviklingen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 3,5 prosent i 2009, mot 6,0 prosent i 2008. I 2009 falt omfanget av betalt overtidsarbeid, mens det folketrygdfinansierte langtidssykefraværet økte. Hvis en ser bort fra bidragene fra endring i betalt overtid og langtidssykefravær, ville lønnsveksten vært 4,1 prosent i 2009 og 6,3 prosent i 2008. Det markerte omslaget i lønnsveksten i 2009 må ses i sammenheng med svakere konjunkturer i 2008, etter flere år med god lønnsomhet i næringslivet og press i arbeidsmarkedet.

Innslag av bonus i avlønningen – ofte fastsatt på grunnlag av fjorårets resultat – og betaling for overtid bidro i stor grad til variasjon i lønnsveksten mellom næringene i 2009. Økt utbetaling av bonus og økt overtid bidro til at lønnsveksten – målt som vekst i lønn per normalårsverk – var sterkest innen utvinning av olje og gass med 10,9 prosent i 2009. Høye bonusutbetalinger innenfor finansiell tjenesteyting i 2008 ble etterfulgt av moderate bonusutbetalinger i 2009, hvilket bidro til at lønn per normalårsverk i denne næringen falt med 2,7 prosent i fjor.

Veksten i lønn per normalårsverk i industrien var 3,1 prosent i 2009, mot en vekst på 5,4 prosent i 2008. I begge år var det en klar nedgang i omfanget av betalt overtid. Ser en bort fra bidraget fra utviklingen i overtid og langtidssykefravær, var lønnsveksten i industrien 4,2 prosent i 2009. Den sterkeste lønnsveksten i industrien i fjor var i næringen bygging av skip og oljeplattformer. Svakest lønnsvekst var det innenfor næringsmiddelindustrien.

Redusert overtid samt sterk økning i det registrerte langtidssykefraværet, bidro til at veksten i lønn per normalårsverk i bygge- og anleggsvirksomhet ble 1,7 prosent i 2009.

En gjennomgang av grunnlagsmaterialet til den årlige lønnsstatistikken for næringene industri og bygge- og anleggsvirksomhet viser at nedgangen i sysselsettingen blant unge arbeidstakere fra 2008 har bidratt til å øke lønnsveksten i de to næringene.

Lønnsveksten innenfor varehandelen og forretningsmessig tjenesteyting var i 2009 henholdsvis 2,0 og 3,9 prosent.

Tabell 7.1. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	2007	2008	2009
Lønn per normalårsverk			
I alt	5,5	6,0	3,5
Utvinning av olje og gass, inkl. tjenester	7,3	7,8	9,3
Utenriks sjøfart	4,1	3,1	2,8
Fastlands-Norge	5,5	5,9	3,3
Industri og bergverksdrift	5,2	5,4	3,1
Annen vareproduksjon	6,4	6,0	2,2
Primærnæringer	5,4	5,5	3,3
Elektrisitetsforsyning	8,1	9,1	5,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,3	5,9	1,7
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	5,5	5,7	2,9
Varehandel	5,3	4,1	2,0
Samferdsel	5,3	5,6	3,5
Annen tjenesteyting	5,6	6,5	3,0
Offentlig forvaltningsvirksomhet	5,0	6,3	4,4
Statsforvaltningen	5,4	6,3	4,4
Sivil forvaltning	5,5	6,3	4,4
Forsvaret	4,2	6,6	3,7
Kommuneforvaltningen	4,8	6,4	4,4
Lønn per timeverk			
I alt	5,4	5,5	4,4
Utvinning av olje og gass, inkl. tjenester	8,5	6,5	9,2
Utenriks sjøfart	3,4	3,0	3,6
Fastlands-Norge	5,3	5,4	4,0
Industri og bergverksdrift	4,6	5,5	4,7
Annen vareproduksjon	6,0	5,5	4,4
Primærnæringer	5,0	5,0	4,4
Elektrisitetsforsyning	7,7	7,5	6,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,9	5,4	4,2
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	5,6	5,1	3,3
Varehandel	5,3	3,5	2,3
Samferdsel	4,8	4,9	4,5
Annen tjenesteyting	5,7	5,7	3,3
Offentlig forvaltningsvirksomhet	5,1	5,9	4,9
Statsforvaltningen	5,5	5,6	4,9
Sivil forvaltning	5,7	5,5	4,8
Forsvaret	3,5	5,7	4,8
Kommuneforvaltningen	4,8	6,1	4,8
Lønnskostnad per timeverk			
I alt	5,8	5,7	4,5
Utvinning av olje og gass, inkl. tjenester	8,5	6,5	9,2
Utenriks sjøfart	3,4	3,0	3,6
Fastlands-Norge	5,7	5,6	4,2
Industri og bergverksdrift	4,7	5,5	4,7
Annen vareproduksjon	5,9	5,5	4,5
Primærnæringer	5,0	5,0	4,4
Elektrisitetsforsyning	8,2	7,4	6,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,8	5,4	4,2
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	6,2	5,1	3,2
Varehandel	5,4	3,5	2,3
Samferdsel	6,0	4,9	4,6
Annen tjenesteyting	6,5	5,8	3,2
Offentlig forvaltningsvirksomhet	5,7	6,6	5,1
Statsforvaltningen ¹	7,2	6,4	5,3
Sivil forvaltning	7,5	6,8	5,1
Forsvaret	4,1	2,5	6,1
Kommuneforvaltningen	4,5	6,8	4,9

¹ 1 Høy vekst i pensjonskostnader i de statlige regionale helseforetakene i 2007 og 2008 har bidratt til å trekke opp veksten i de to årene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 7.1. Noen lønnsbegreper

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn og antall normalårsverk for lønnstakere, der lønn er definert som kontantlønn inkludert overtidsgodtgjørelse og feriepenger, naturallønn, samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver. Etter dagens regelverk omfatter arbeidsgiverperioden i sykelønnsordningen de første 16 dagene av et sykefraværsløp. Antall normalårsverk for lønnstakere er definert som summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber regnet som andeler av heltidsjobber blant personer som har lønn som viktigste arbeidsinntektskilde. Personer som er permittert av arbeidsgiver grunnet svak økonomisk inntjening regnes ikke å ha jobb. Gjennomsnittlig antall utførte timeverk i et normalårsverk vil avhenge av antall virkedager, mengde overtid og alle typer fravær, og vil variere mellom næringer og over tid. Ved beregningene av lønn per normalårsverk utnyttes den årlige lønnsstatistikken i tillegg til all annen tilgjengelig informasjon som belyser denne størrelsen. Ved beregningen av veksten i lønn per normalårsverk for 2009 er blant annet arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og skatteregnskapsstatistikken benyttet. Lønn per normalårsverk publiseres som årstall og kvartalstall.

Årslønn for heltidsansatte: Begrep som benyttes i den årlige lønnsstatistikken til Statistisk sentralbyrå. Det omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse og naturallønn som en heltidsansatt lønnstaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året. Lønnsstatistikken bygger på innhentede opplysninger om lønn og arbeidstid blant et utvalg av virksomhetene i næringene.

Årslønn: Begrep som benyttes i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Begrepet kan både dekke heltidsansatte lønnstakere og beregnede årsverk for alle lønnstakere, det vil si både heltidsansatte og deltidsansatte. I de tilfeller begrepet omhandler heltidsansatte er begrepet synonymt med begrepet Årslønn for heltidsansatte i SSBs lønnsstatistikk (som definert ovenfor). I tilfeller der begrepet omhandler beregnede årsverk er deltidsansatte regnet om til heltidsekvalenter, ved å ta utgangspunkt i avtalt arbeidstid for deltidsansatte i forhold til avtalt arbeidstid for heltidsansatte.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie ikke regnes med. Lønn per utførte timeverk publiseres kun som årstall.

Lønnskostnader per utførte timeverk:

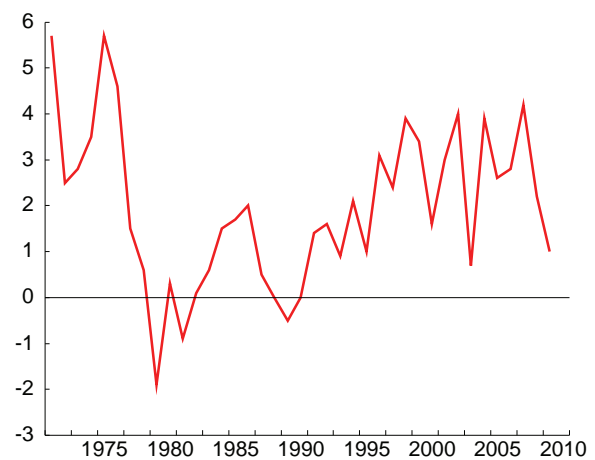
Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønnskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. Lønnskostnader per utførte timeverk publiseres kun som årstall.

Reallønn: Er et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser. Veksten i denne vil reflektere utviklingen i lønns kjøpekraft, under forutsetning av at gjennomsnittsskatten er uendret. Finnes ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks.

Boks 7.2. Lønn og sykefravær

I 2009 var det en klar oppgang i langtidssykefraværet, etter en mindre økning i 2008. Nasjonalregnskapet registrerer sykepenger som mottas etter arbeidsgiverperiodens utløp, det vil si etter 16 dager, som trygd og ikke som lønn. Økt langtidssykefravær innebærer dermed isolert sett en reduksjon i utbetalt lønn. Dermed påvirkes veksten i lønn per normalårsverk, ettersom antall normalårsverk er uavhengig av sykefraværet. Lønn per utførte timeverk blir derimot i liten grad påvirket av endringer i langtidssykefraværet, siden utbetalt lønn og antall utførte timeverk endres om lag proporsjonalt ved endringer i langtidsfraværet.

Figur 7.1. Reallønnsvekst per normalårsverk. 1973–2010. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Lønnsveksten innenfor statlig og kommunal forvaltningsevirsomhet var i 2009 høyere enn gjennomsnittet. Regnet per normalårsverk var lønnsveksten 4,4 prosent både i staten og i kommuneforvaltningen. Dette må ses på bakgrunn av høyt lønnsoverheng fra 2008 i den statlige og kommunale forvaltningsevirsomheten.

Den gjennomsnittlige reallønnsveksten regnet per normalårsverk og deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner var i fjor 1,0 prosent. I 2008 var den tilsvarende reallønnsveksten 2,2 prosent. Lavere prisvekst i 2009 enn i 2008, blant annet som følge av utviklingen i prisen på elektrisitet levert til husholdningene, medførte at nedgangen i reallønnsveksten ble klart mindre enn nedgangen i den nominelle lønnsveksten fra 2008 til 2009. Reallønnsveksten de siste to årene var relativt lav sammenlignet med gjennomsnittlig vekst for tiåret 2000–2009, som var 2,6 prosent.

Lønn per utførte timeverk økte i 2009 med 4,4 prosent i gjennomsnitt for alle næringer. Veksten i lønn per utførte timeverk var dermed 0,9 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per normalårsverk. Forskjellen kan i stor grad føres tilbake til økt sykefravær og redusert overtid.

Tabell 7.2. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekt fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2007	2008	2009
Lønn per utførte timeverk	5,4	5,5	4,4
Lønn per normalårsverk	5,5	6,0	3,5
Differanse	-0,1	-0,5	0,9
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Antall normale virkedager	0,0	-0,8	0,0
Sykefravær mv.	-0,1	0,1	0,6
Overtid	0,0	0,2	0,3
Lønnskostnader per utførte timeverk	5,8	5,7	4,5
Lønn per utførte timeverk	5,4	5,5	4,4
Differanse	0,4	0,2	0,1
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Pensjonskostnader ¹	0,5	0,2	0,1
Arbeidsgiveravgift	-0,1	0,0	0,0

¹ Omfatter også utgifter knyttet til nedbemanning i virksomheter (sluttpakker) som er del av kollektive avtaler.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Veksten i lønnskostnader per utførte timeverk var 4,5 prosent i 2009, 0,1 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per utførte timeverk. Forskjellen kan føres tilbake til en svak økning i satsen for pensjonskostnader i statsforvaltningen.

7.2. Konsumprisutviklingen

Veksten i konsumprisindeksen (KPI) var 2,1 prosent fra 2008 til 2009, som er en klar nedgang fra året før da årsveksten var på 3,8 prosent. Den underliggende prisveksten målt ved endring i KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), var 2,6 prosent fra 2008 til 2009, det vil si uendret fra året før.

12-månedersveksten i KPI-JAE økte tilnærmet sammenhengende fra sommeren 2006 til oktober 2008. Deretter svingte den i underkant av 3 prosent, før den i juni 2009 gikk opp i 3,3 prosent. Siden har den underliggende prisstigningstakten avtatt markant, og var ved utgangen av 2009 på 2,4 prosent. Fra desember 2009 til januar 2010 falt 12-månedersveksten videre, til 2,3 prosent. Den avtagende pristrenden reflekterer den svake konjunkturutviklingen som startet tidlig i 2008. Selv om aktiviteten i norsk økonomi begynte å ta seg noe opp i 2009, er norsk økonomi fortsatt i en lavkonjunktur. Eksempelvis gikk prisene på hotellovernattinger ned fra 2008 til 2009. Det samme gjorde prisene på varer knyttet til vedlikehold og reparasjon av bolig, som falt i tråd med lavere byggevirksomhet.

Den svake konjunkturutviklingen berørte i stor grad prisene på energivarer og ga lavere internasjonale råvarepriser i 2009 sett i forhold til 2008. Det bidro til å dempe den totale KPI-veksten betydelig i 2009. KPI uten energivarer steg med 2,7 prosent fra 2008 til 2009. Energivarene bidro dermed samlet til å trekke

Tabell 7.3. Konsumprisindeksen. Vekt, års- og 12-månedersendring. Prosent

	Vekt ¹	2008	2009	Januar 2010
Totalindeks	1 000,0	3,8	2,1	2,5
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	114,4	4,3	4,2	2,4
Alkoholdrikker og tobakk	25,5	3,8	5,0	4,0
Klær og skotøy	56,3	-4,0	-3,4	1,3
Bolig, lys og brensel	304,7	6,8	1,8	2,4
Møbler og husholdningsartikler mv.	61,8	3,2	3,3	0,7
Helsepleie	26,1	3,3	3,3	2,8
Transport	172,1	3,9	1,5	2,7
Post- og teletjenester	22,7	-4,9	-4,6	-0,3
Kultur og fritid	120,6	1,6	3,2	3,6
Utdanning	2,4	2,5	4,2	3,3
Hotell- og restauranttjenester	35,3	5,1	3,8	2,6
Andre varer og tjenester	58,1	3,6	4,0	3,8
KPI-JE ²	..	2,5	2,7	2,4
KPI-JA ³	..	3,9	2,1	2,6
KPI-JAE ⁴	..	2,6	2,6	2,3
KPI uten elektrisitet	..	2,8	2,4	2,7

¹ Gjeldene fra august 2009 til juli 2010. Tall i promille.

² KPI-JE: konsumprisindeks uten energivarer

³ KPI-JA: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer

⁴ KPI-JAE: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer og uten energivarer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.4. KPI-JAE etter leveringssektor. Års- og 12-månedersendring. Prosent

	Vekt ¹	2008	2009	Januar 2010
Totalindeks	1 000	2,6	2,6	2,3
Jordbruksvarer	63,1	4,7	3,6	1,1
Fiskevarer	7,5	4,1	3,9	12,0
Andre norskproduserte konsumvarer	174,9	4,7	2,8	2,6
Importerte konsumvarer	305,4	-0,1	1,4	1,7
Husleie, inkl. fritidsbolig	222,8	2,7	3,4	2,8
Andre tjenester	226,3	3,8	3,1	2,6
Andre tjenester med arbeidslønn som dominerende priskomponent	62,1	5,5	4,5	4,2
Andre tjenester, også med andre viktige priskomponenter	164,2	3,1	2,6	2,1

¹ Gjeldene fra august 2009 til juli 2010. Tall i promille.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

KPI ned med 0,6 prosentpoeng. Ettersom energi er en viktig kostnadskomponent i mange produksjonssektorer, kan lavere energipriser også trekke ned prisene på andre varer og tjenester. Prisene på drivstoff som bensin og diesel viste et samlet prisfall på 4,8 prosent fra 2008 til 2009. Prisnedgangen på årsbasis var et resultat av de høye drivstoffprisene i første halvår 2008. Prisen på råolje var rekordhøy i juli 2008 for deretter å bli halvert fra august til desember samme år, som resultat av uro i verdensøkonomien. I 2. kvartal 2009 begynte produsentprisene innenfor olje- og gassutvinning å ta seg opp igjen og steg med over 26,5 prosent fra april til juni 2009. I KPI viste drivstoffprisene i første halvår 2009 en jevn prisoppgang, men godt under prisnivået

Boks 7.3. Harmoniserte konsumprisindekser

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator som brukes til sammenlikninger av inflasjonen i EØS-området. Indeksen er regulert gjennom lovforordninger som pålegger hvert enkelt land i EØS-området å produsere HKPI månedlig. Den offisiell norske konsumprisindeksen (KPI) og HKPI baserer seg i all hovedsak på det samme pris-materialet, men HKPI skiller seg fra KPI på noen vesentlige punkter. I de første årene HKPI ble publisert var det flere produktgrupper som vare utelatt. Fra og med 2000 er det bare selveierne bokostnader som er utelatt. Dermed utgjør HKPI om lag 84 prosent av vektgrunnetil KPI. At en såpass viktig konsumgruppe er utelatt medfører at forbruksandelene for de resterende varene og tjenestene i HKPI er noe høyere enn i KPI. Elekrisitet har for eksempel en vekt på 4,6 prosent i HKPI - mot 3,8 prosent i KPI. Forsikringstjenester behandles også ulikt i de to indeksene. I HKPI er det nettoutgifter til forsikring som benyttes i vektgrunnetil og ikke bruttutgifter som i KPI. I praksis måles konsumentenes nettoutgifter til forsikring som forsikrings-selskapenes premieinntekter fra husholdningssektoren fratrukket erstatningsutbetalingene.

Selv om vare- og tjenesteutvalget i HKPI er svært likt, vil indeksen i perioden mellom basismånedene i KPI (juli) og i HKPI (desember) bygge på noe ulikt produktgrunnetil. Dette har sammenheng med at nye varer inkluderes i august i KPI, men først i januar året etter i HKPI. I den grad prisutviklingen for nye varer skiller seg vesentlig fra de «gamle» varene, kan dette bidra til ulik samlet prisutvikling i HKPI og KPI. Forskjeller i prisnivået mellom basismånedene for varer med store prisbevegelser kan også ha en betydning.

HKPI for Norge steg med 2,3 prosent fra 2008 til 2009, mens årsveksten i KPI var på 2,1 prosent. I tillegg til at varekurvene i de to indeksene i visse perioder er noe ulike, kan forskjellen i årsvekstratene blant annet forklares med prisnivåforskjeller i basismånedene på elekrisitet. Prisene på elekrisitet faller mindre i HKPI enn i KPI på grunn av lavere prisnivå i juli enn i desember i både 2008 og 2009.

De harmoniserte konsumprisindeksene for EU og euroområdet økte fra 2008 til 2009 med henholdsvis 1,0 og 0,3 prosent.

Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). Vekst fra samme periode året før

	2008	2009
Norge	3,4	2,3
EU	3,7	1,0
Euro-området	3,3	0,3

Kilde: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

i tilsvarende periode i 2008. I andre halvåret 2009 svingte drivstoffprisene langt mer.

I likhet med drivstoffprisene ble også årsvekstraten for elekrisitetsprisene sterkt påvirket av prisforløpet i 2008. Kraftige prisøkninger gjennom sommeren og høsten 2008 gjorde at elekrisitetsprisene inkludert nettleie falt med 3,4 prosent fra 2008 til 2009. Elekrisitetsprisene falt sammenhengende fra oktober 2008 til og med september 2009. Til tross for dette

Boks 7.4. Justerte konsumprisindekser

Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt mars 2001. Forskriften sier at det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent, men det skal i utgangspunktet ikke tas hensyn til direkte effekter på konsumprisene som skyldes endringer i rentenivået, skatter, avgifter og særskilte midlertidige forstyrrelser. Endringer i energiprisene er ofte av en slik karakter at de kan oppfattes som midlertidige forstyrrelser.

Med direkte virkninger av avgiftsendringer, menes endringer i avgifter som legges direkte på konsumvarer og tjenester, i motsetning til skatte- og avgiftsendringer som først virker gjennom prisene på innsatsfaktorer og siden blir veltet over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester.

KPI-JA og KPI-JAE justeres for reelle endringer i såkalte varetilknyttede avgifter. Dette omfatter merverdiavgiften og de fleste stykkavgifter, dvs. avgifter som er fastsatt som et beløp per enhet. Målt som forbruksandeler har om lag 70 prosent av vare- og tjenesteutvalget i KPI en positiv moms-sats, mens om lag 20 prosent blir renset for reelle endringer i stykkavgifter. I praksis justeres prisen ved at den aktuelle avgiften i utgangspunktet trekkes ut og fjorårets avgift legges til. Stykkavgiften må videre justeres i takt med prisstigningen, for at den reelt sett skal være uendret. Dersom den faktiske avgiftsendringen er høyere enn prisstigningen, trekkes den justerte serien ned og vise versa.

KPI-JE og KPI-JAE er indikatorer der energivarene i KPI blir holdt utenfor beregningene, slik at vektene til alle andre varegrupper øker proporsjonalt. Energivarene, først og fremst representert ved elekrisitet og drivstoff, utgjør om lag 8 prosent av vektgrunnetil i KPI. Ved å sammenligne utviklingen i KPI og KPI-JE får man et klart bilde på betydningen av utviklingen i energiprisene for KPI.

forløpet lå elekrisitetsprisene første halvår 2009 godt over prisene i tilsvarende periode året før og bidro dermed til å trekke opp 12-månedersveksten i KPI nesten hele første halvår i fjor, særlig fra april til og med juni. Fra og med august 2009 bidro elekrisitetsprisene derimot til å dempe KPI-veksten. Prisnedgangen fra 2008 til 2009 skyldes blant annet lavere forbruk av elektrisk kraft, særlig fordi den kraftintensive industrien reduserte forbruket som følge av den svake konjunkturutviklingen. Prisene på nettleie bidro til å dempe det samlede fallet i elekrisitetsprisene. Også flytende brensel ble registrert med prisnedgang på årsbasis, med hele 19,9 prosent fra 2008 til 2009.

Prisutviklingen på importerte konsumvarer har i en årrekke bidratt til å dempe KPI-veksten, noe som kan forklares med en gjennomgående styrking av kronekursen, dreining av importen i retning lavkostland

og produktivitetsvekst i varehandelen. I 2009 viste importerte konsumvarer en samlet prisoppgang på 1,4 prosent. Selv om prisene på importerte konsumvarer ikke siden 2001 har vist en prisoppgang på årsbasis, ligger årsgjennomsnittet godt under gjennomsnittlig KPI-vekst for 2009. Målt med den importveide kronkursen, der vektene er basert på sammensetningen av norsk import, svekket krona seg med over 3 prosent fra 2008 til 2009. Kronesvekkelsen ble imidlertid reversert i siste halvår 2009. I desember 2009 var krona i underkant av 4 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 2009. Viktige importerte konsumområder som klær og audiovisuelt utstyr viste begge en svakere prisnedgang i 2009 sammenlignet med året før.

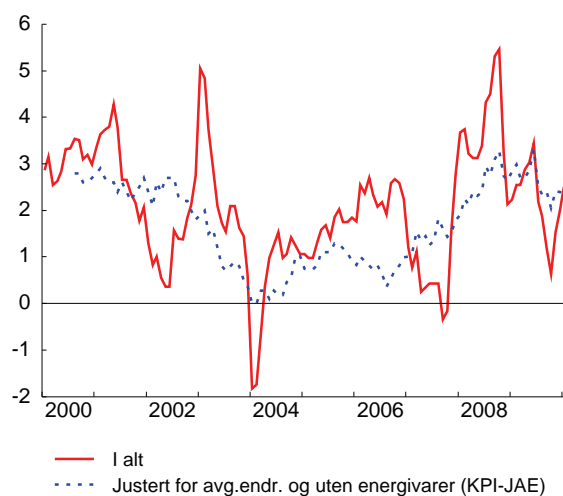
Norsk import ble også påvirket av konjunktursituasjonen og gikk samlet sett klart ned fra 2008 til 2009. Klesimporten målt i verdi falt imidlertid marginalt. Av denne utgjorde klesimporten fra Kina, som er den klart største leverandøren, om lag 46 prosent i 2009, som er en liten oppgang fra 2008 i følge tall fra utenrikshandelen. Fra 2008 til 2009 falt klesprisene med 3,8 prosent. 12-månedersendringen på klær gikk fra -8,1 prosent i januar 2009 og gradvis opp til -0,7 prosent i desember. Både noe svakere tilbudsaktivitet rundt sommer- og juletider i 2009 enn i 2008 samt at prisene i større grad hentet seg inn etter salg i 2009 sammenlignet med året før, gjorde at prisnedgangen på 12-månedersbasis ble kraftig redusert. Med reduksjon i 12-månedersfallet gjennom året viste prisene på audiovisuelt utstyr et tilsvarende prisforløp. Fra 2008 til 2009 falt prisene på audiovisuelt utstyr i gjennomsnitt med 5,3 prosent.

Avgiftsendringer påvirket KPI i liten grad i 2009. KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA) økte med 2,1 prosent fra 2008 til 2009, det samme som KPI. Avgiftene på tobakk og alkohol ble, med virkning fra 1. januar 2009, i all hovedsak inflasjonsjustert med unntak av avgiftene på snus og skrå som steg med om lag 13 prosent. Avgiftsendringene gjorde at prisene på alkoholholdige drikkevarer steg noe mer i 2009 enn i de foregående årene. Alkoholfrie drikkevarer fikk en kraftig avgiftsøkning på i overkant av 60 prosent, noe som resulterte i at prisene på mineralvann, leskedrikker og juice steg med hele 8,3 prosent i gjennomsnitt fra 2008 til 2009. Avgiftsøkningen gjaldt både ferdigvarer og konsentrat (sirup).

Beregnet husleie som mål på selveierens bokostnader var den enkeltkomponenten som bidro mest til den totale KPI-veksten. Året sett under ett steg selveierens bokostnader med 3,3 prosent, som var noe mer enn i de siste årene. 12-månedersveksten i bokostnadene viste en klart fallende trend gjennom året, fra 4,2 prosent i januar 2009 til 2,3 prosent i desember 2009.

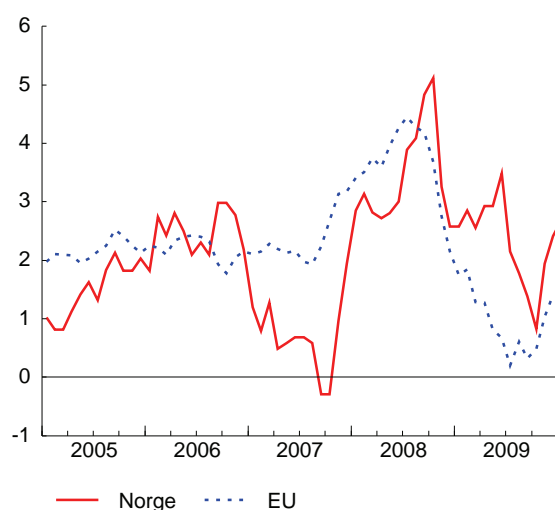
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer steg med 4,2 prosent fra 2008 til 2009, og bidro dermed til å dra opp den totale prisveksten. Som nevnt ovenfor trakk avgiftsøkninger opp prisene på alkoholfrie drikkevarer. Matvareprisene steg med 3,9 prosent, som er

Figur 7.2. Konsumprisindeksen (KPI). Prosentvis endring fra samme måned året før

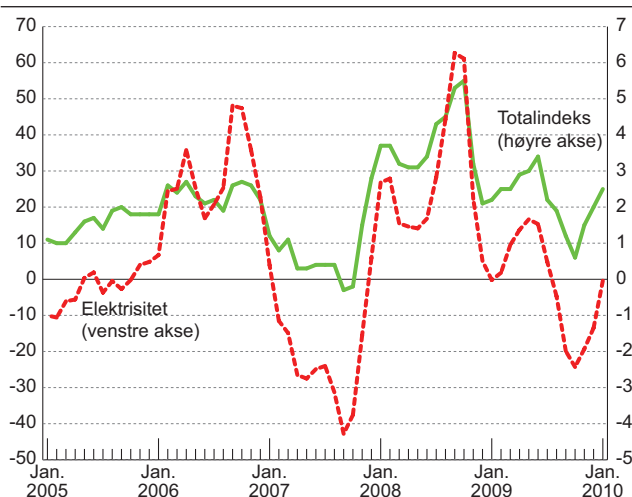
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.3. Harmonisert konsumprisindeks. Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Eurostat.

Figur 7.4. Elektrisitet og KPI totalindeks. Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en noe mindre oppgang sammenlignet med året før. Prisstigningstakten for matvarer målt som 12-månedersendring, falt fra 5,7 prosent til 3,4 prosent fra juni til juli 2009. Det kan forklares av et rimeligere jordbruksoppgjør med lavere økning i målprisene i 2009 enn i 2008. Det var hovedsakelig økte priser på meieri- samt brød- og kornprodukter, med prisoppgang på henholdsvis 7,7 og 5,9 prosent, som bidro til å trekke opp matvareprisene. De internasjonale råvareprisene steg kraftig i 2007 og et godt stykke inn i 2008, for deretter å falle kraftig i andre halvdel av 2008. I 2009 var prisene igjen stigende.

En rekke tjenester viste betydelig prisvekst i 2009, godt over økningen for totalindeksen, som innebærer en videreføring av et mønster over flere år. Utgifter til passasjertransport på vei, som drosje- og busstakser, økte betydelig fra 2008 til 2009. I tillegg ble det registrert sterk prisvekst på tjenester knyttet til kultur, sport- og fritid. Også utgifter til feriereiser og restaurantbesøk økte klart i pris. KPI gruppert etter leveringssektor viser at prisene på tjenestene (utenom bolig) steg noe mindre i 2009 enn året før. Billettprisene på flyreiser bidro til denne utviklingen, med en samlet prisnedgang på 1,5 prosent. Teletjenester har hatt fallende priser i en årrekke, og med unntak for 2002 må man helt tilbake til 1989 for å finne prisoppgang på årsbasis. I 2009 ble prisfallet på teletjenester registrert til 8,8 prosent, som er en klart sterkere prisnedgang sammenlignet med de siste 10 årene.

Den kraftige globale konjunkturedgangen og urolighetene på finansmarkedene har ført til økt etterspørsel etter gull de siste årene. De to siste årene har dette ført til sterk vekst i prisene på smykker og ur i KPI. Andre konsumgrupper i KPI som viste prisvekst godt over gjennomsnittet i 2009, er priser knyttet til blomster og hageartikler, aviser og tidsskrifter samt skrivemateriell.

Boks 7.5. Indeks for varer og tjenester etter leveringssektor

I tabell 7.3 er konsumprisindeksen (KPI) gruppert etter den internasjonale formålsklassifiseringen COICOP. For å kunne indikere noe om de bakenforliggende drivkreftene foretas også en gruppering av representantvarene etter leveringssektor (tabell 7.4). Inndelingen består av seks leveringssektorer.

Ved beregning av indekser etter leveringssektor inngår representantvarene med samme vekt som ved beregningen av COICOP-indeksene. En viktig begrensning ved disse indeksene er at prismaterialet til KPI er utsalgspris fra detaljist. De prisene som ligger til grunn for beregningene er altså ikke produsent- eller importpriser. I tolkningen av indeksseriene gruppert etter leveringssektor må en derfor ta i betraktning at avanse i varehandelen inngår som en del av prisgrunnlaget.

Grupperingen av representantvarene etter leveringssektor er i betydelig grad basert på skjønn. Enkelte varer kunne – kanskje med like stor rett – vært plassert i andre grupper. Et område hvor det generelt kan være vanskelig å trekke skarpe skillelinjer er mellom norskproduserte og importerte varer. For eksempel betraktes grønnsaker som norskproduserte jordbruksvarer, selv om det gjennom året også er import av disse varene.